

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Танривердієва Хазарі Муса-огли «Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження. Конституція України встановлює рівність усіх громадян перед законом, проте діяльність окремої категорії осіб, залучених до виконання основоположних завдань та функцій держави, потребує додаткових правових гарантій. Саме для цього в Основному Законі нашої держави та у спеціальних законах закріплено додаткові правові гарантії забезпечення діяльності таких осіб. При цьому норми Конституції України не виключають можливості притягнення їх до кримінальної відповідальності, а лише встановлюють особливий порядок стосовно цього питання.

Так, основні положення щодо порядку виборів, прав і обов'язків народних депутатів України визначають ст.ст. 76–81 Конституції України, а також закріплені правові імунітети у вигляді особливого порядку притягнення до їх відповідальності (ч. 3 ст. 80). Такий виняток носить публічно-правовий характер і слугує публічним інтересам, є гарантією здійснення цим суб'єктом суспільно корисних і важливих державних функцій, професійної діяльності в інтересах усіх членів суспільства.

Однак в Україні недоторканність таких осіб має широкий характер, що значною мірою ускладнює розслідування вчинених ними кримінальних правопорушень. Норми чинного кримінального процесуального законодавства України фактично унеможливають здійснення швидкого, повного та неупередженого розслідування і притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які користуються недоторканністю. Така ситуація зумовила внесення змін до законодавства, якими скасовано депутатську недоторканність парламентарів. Таке скасування у кримінально-процесуальному законодавстві передбачило особливості початку досудового розслідування щодо народного депутата, затримання, обрання запобіжного заходу, проведення слідчих (розшукових) (СРД) і негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) щодо нього.

Питання досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю, досліджували вчені радянського та сучасного періодів, зокрема Ю. П. Аленін, С. А. Альперт, Т. В. Варфоломєєва, С. Г. Волкотруб, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, Ю. М. Грошевий,

Вх. №	5233	2020 р.
№	12	
кількість аркушів:	19	—
сск. док.		додаток

В. В. Долежан, А. Я. Дубинський, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, І. М. Козьяков, М. В. Косюта, О. П. Кучинська, Л. М. Лобойко, Є. Д. Лук'янчиков, В. Т. Маляренко, О. І. Медведько, О. Р. Михайленко, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. Л. Ортинський, А. І. Палюх, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, М. В. Руденко, В. М. Савицький, Д. Б. Сергеева, Г. П. Середа, М. С. Строгович, О. Ю. Татаров, В. Я. Тацій, В. М. Тertiшник, В. В. Топчій, Л. Д. Удалова, В. І. Фаринник, С. С. Чернявський, Ю. М. Черноус, А. В. Шевчишен, М. Є. Шумило, П. В. Цимбал, О. О. Юхно, О. Г. Яновська та ін. Окремі питання розслідування кримінальних правопорушень, вчинених народними депутатами досліджувалися І. В. Бабій (2009), В. М. Трепаком (2011), Є. А. Котецем (2018), С. В. Свириденком (2018), І. С. Ганенко (2020).

Проте на сьогодні відсутнє комплексне дослідження питання досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України, яке враховувало б останні зміни в законодавстві, а також правозастосовну практику, що і свідчить про актуальність даного дослідження.

Про актуальність теми дисертації Танривердієва Хазарі Муса-огли свідчить також й зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Рецензоване дисертаційне дослідження виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015); Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015) та плану заходів щодо її реалізації (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393 р.); Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126); Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр. (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454); Пріоритетних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 р., протокол № 28). Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 23 грудня 2014 р. (протокол № 23) і схвалена Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 1017, 2014 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є аргументованими та переконливими. При їх обґрунтуванні використано значну кількість наукових джерел, перелік яких складає 229 найменувань.

При цьому слід зазначити, що наукові джерела використані дисертантом переважно критично і з глибоким аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного наукового підходу до тих чи інших положень, висновків чи пропозицій, що свідчить про зрілість дослідника та його високу загальнонаукову культуру.

Репрезентативним є й емпіричний матеріал дослідження, що складає: статистичні та аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної служби статистики України за період 2013–2019 рр.; результати вивчення 10 кримінальних проваджень щодо народних депутатів України та 14 судових рішень, винесених слідчими суддями; опитування 147 респондентів (30 суддів, 35 прокурорів, 65 детективів, 57 слідчих) у м. Києві; слідча та прокурорська практика, з урахуванням значного досвіду роботи автора безпосередньо в Національній поліції України та Національному антикорупційному бюро України. Репрезентативність цього емпіричного матеріалу позитивно вплинула на обґрунтованість і достовірність наукових положень, рекомендацій та висновків.

Вміле використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинули на ступінь обґрунтованості сформульованих дисертантом наукових положень, висновків і рекомендацій.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Комплексне опрацювання та системний аналіз наукових джерел і кримінальних процесуальних положень в їх генезисному та порівняльно-правовому аспектах, а також матеріалів практики дало можливість Танривердієву Хазарі Муса-огли сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації, що відзначаються достовірністю та характеризуються науковою новизною.

До найбільш вагомих наукових положень, що характеризуються новизною або її елементами, слід віднести такі:

вперше:

– розроблено алгоритм (програму) дій суб'єктів досудового розслідування (прокурора, слідчого) у кримінальних провадженнях щодо

народних депутатів України від встановлення факту вчинення кримінального правопорушення до направлення кримінального провадження до суду;

– аргументовано, що кримінальна процесуальна діяльність Генерального прокурора у досудовому розслідуванні щодо народних депутатів України має не наглядовий, а обвинувальний характер, оскільки він вносить відомості до ЄРДР, формує обвинувачення шляхом організації досудового розслідування та здійснення процесуального керівництва ним; його професійний інтерес полягає у здійсненні досудового розслідування в суворій відповідності до вимог закону з метою формування доказів обвинувачення, які є належними, допустимими, достовірними і достатніми для обґрунтованого твердження про винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення;

– запропоновано напрями удосконалення порядку прийняття рішення про початок досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених народним депутатом України на основі ЄРДР, вирішення у зв'язку з цим питань підслідності, обліку кримінальних правопорушень, руху кримінальних проваджень, повідомлення про підозру, застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

– визначено, що процесуальний порядок здійснення виклику слідчим, прокурором, судового виклику під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України є комплексом процесуальних дій зі складання повістки (іншого документа), направлення та вручення її у спосіб, визначений КПК України, підтвердження факту отримання повістки, дотримання строків повідомлення особи про виклик, а також процесуальні наслідки неявки за викликом;

– виділені та описані пошуково-пізнавальні можливості різновидів типових слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, які проводяться у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України, якими є ті, що спрямовані винятково на отримання доказів (аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, спостереження за особою, контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту), на вирішення розшукових завдань (встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу) та подвійного призначення (моніторинг банківських рахунків);

– розкрито особливості здійснення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій з урахуванням правового статусу народних депутатів України, що поєднують у визначеній послідовності процесуальні дії, оперативно-розшукові й організаційні заходи, заходи забезпечення кримінального провадження. Обґрунтовано, що не дотримання гарантій

діяльності цих осіб, передбачених КПК та нормативно-правовими актами, що визначають їх правовий статус, під час прийняття окремих процесуальних рішень та здійснення процесуальних дій має наслідком визнання одержаних доказів недопустимими. З метою усунення неоднозначного трактування положень ст. 481 КПК щодо здійснення повідомлення про підозру таким особам запропоновано доповнити ч. 2 ст. 481 КПК України, у якій передбачити право прокурора, який склав письмове повідомлення про підозру у випадках, передбачених у ч. 1 цієї статті, доручити слідчому його вручення;

удосконалено:

– положення про розширене тлумачення особливостей порядку притягнення до кримінальної відповідальності народного депутата України, передбачених ст. 482-2 КПК, з визначенням обов'язку для Генерального прокурора (особи, що виконує обов'язки Генерального прокурора) після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР), невідкладно, але не пізніше наступного дня, з дотриманням правил підслідності передати наявні у нього матеріали до органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування;

– зміст поняття «здійснення повідомлення про підозру народному депутату України», що складається з самого тексту повідомлення (ст. 277 КПК України) та безпосереднього вручення повідомлення (ст. 278 КПК України);

– процесуальний порядок оскарження ухвали слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в частині визначеного розміру застави;

– наукові рекомендації з особливостей здійснення СРД та НСРД з урахуванням правового статусу народних депутатів України, не дотримання гарантій діяльності яких, передбачених КПК України та нормативно-правовими актами, що визначають їх правовий статус, під час прийняття окремих процесуальних рішень та здійснення процесуальних дій має наслідком визнання одержаних доказів недопустимими;

дістало подальший розвиток:

– визначення «депутатської недоторканності (іmunітету)» як одного з найважливіших конституційних принципів, який гарантується державою, елемент правового статусу народного депутата, який юридично закріплений Основним Законом і є умовою успішної та ефективної діяльності депутатів, забезпечує безперешкодне та ефективне здійснення народним обранцем своїх функцій, що супроводжується особливим порядком притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешту;

– зарубіжний досвід кримінальної процесуальної діяльності щодо осіб, які користуються недоторканністю за групами обмежень імунітету: а) відкриття кримінального провадження щодо депутата виключно за попередньої згоди парламенту (Аргентина, Бельгія, Болгарія, Латвія, Литва, Молдова, ФРН, Фінляндія, Франція); б) притягнення до кримінальної відповідальності за певні категорії злочинів (Португалія, США); в) відкриття кримінального провадження щодо депутата виключно, якщо він був затриманий на місці вчинення злочину або брав у ньому безпосередню або опосередковану участь (Болгарія, Литва, Молдова, ФРН, Угорщина, Франція, Японія);

– наукові підходи щодо механізму реалізації кримінального процесуального законодавства при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження до народних депутатів України, зокрема виклику слідчим та прокурором, приводу, накладення грошового стягнення, тимчасового доступу до речей і документів, тимчасового вилучення й арешту майна, затримання особи та запобіжних заходів;

– визначено окремі теоретичні та практичні положення проведення НСРД у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України, запропоновано механізм їх проведення під час збирання, дослідження та оцінки фактів, фактичних даних, відомостей про факти, які процесуально закріплюються за допомогою процесуальної форми у протоколі як докази слідчим, прокурором;

– обґрунтовано необхідність передбачити в окремій главі КПК України процесуальний порядок здійснення особливого кримінального провадження, в якій закріпити порядок здійснення як досудового розслідування, так і судового провадження щодо народних депутатів України.

– **Практичне значення одержаних результатів** полягає в тому, що сформульовані висновки й пропозиції впроваджено та використовуються у:

– науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження питань цієї теми (акт Науково-дослідного інституту публічного права від 11 червня 2020 р.);

– практичній діяльності правоохоронних органів України – з метою розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів, підготовці посібників, методичних рекомендацій (акти Головного слідчого управління Національної поліції України від 20 травня 2020 р.);

– освітньому процесі – у процесі підготовки лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінального процесу, а також під час проведення різних видів занять за відповідною

дисципліною в системі підвищення кваліфікації прокурорів, слідчих та детективів (акт Національної академії внутрішніх справ від 17 червня 2020 р.).

Достатньою є **апробація результатів дослідження**. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 12 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна у зарубіжному юридичному виданні (Киргизька Республіка), шести у збірниках тез наукових доповідей.

Оцінка змісту дисертації та автореферату.

Науково обґрунтованою є архітектоніка дисертаційної роботи, яка дозволила автору, в основному, повно та всебічно розкрити предмет дослідження. Структура дисертації логічно витікає з поставлених завдань, об'єкта та предмета дослідження й охоплює як теоретичний, так і практичний аспект досліджуваної проблематики.

Дисертація складається із анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (229 найменувань на 25 сторінках) і трьох додатків на 10 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 224 сторінки, обсяг основного тексту дисертації – 179 сторінок.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, надано відомості щодо шляхів і форм їхнього впровадження; наведено характеристику апробацій і публікацій дисертанта, в яких відображено основні положення роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Стан наукової розробки та законодавчої регламентації досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України» на підставі аналізу наукових здобутків учених з'ясовано, що проблемні питання законодавчої регламентації досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо народного депутата України, здебільшого висвітлено в контексті положень КПК України 1960 р. або до внесення останніх законодавчих змін, що стосуються здійснення правосуддя, скасування депутатської недоторканості (2020).

Наголошено, що депутатська недоторканність повинна бути не повністю скасована, а лише обмежена, позаяк по-перше, депутат у силу специфіки своєї професійної діяльності висловлює свою позицію та вчиняє відповідні дії,

спрямовані на реалізацію його депутатських функцій і повноважень, а по-друге варто спростити досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів та механізм притягнення їх до кримінальної відповідальності у тих випадках, коли його причетність до вчинення кримінального правопорушення є очевидною, зокрема у разі затримання даної особи в момент вчинення кримінального правопорушення або ж одразу після його вчинення.

У підрозділі 1.2 «Народний депутат України як суб'єкт правовідносин» дослідження історичного процесу зародження та еволюції правового інституту парламентської недоторканності у системах конституційного права різних країн на різних етапах їх розвитку засвідчило, що витoki цієї юридичної категорії походять ще з часів утворення перших централізованих держав з різними формами політичного устрою, в яких одночасно зі зростанням соціальної стратифікації та майнової і правової диференціації їх населення все більшої ваги почав набувати статус окремих посадовців, які були носіями державної та релігійної форм влади.

Доведено, що заборону доручати здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення, вчиненого народним депутатом України, іншим органам досудового розслідування, окрім Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) та центрального апарату Державного бюро розслідувань (ДБР) відповідно до їх підслідності (ч. 5 ст. 36 КПК України), з огляду на предмет регулювання, слід було б розмістити у ст. 216 КПК України, яка регламентує підслідність органів досудового розслідування.

Встановлено, що здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення, вчиненого народним депутатом України, центральним апаратом Державного бюро розслідування не узгоджується із ч. 4 ст. 216 КПК України, яка визначає підслідність слідчих органів ДБР. Крім того, згідно з ч. 1 ст. 218 КПК України досудове розслідування здійснюється слідчим того органу досудового розслідування, до юрисдикції якого віднесено місце вчинення кримінального правопорушення. Відповідно до ч. 4 ст. 9 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» для забезпечення виконання завдань ДБР утворюються його територіальні управління. Отже у випадку вчинення народним депутатом України кримінального правопорушення поза межами юрисдикції центрального апарату ДБР, таке розслідування здійснюватиметься його відповідним територіальним управлінням.

У підрозділі 1.3 «Зарубіжний досвід регламентації кримінальної процесуальної діяльності щодо осіб, які користуються недоторканністю» встановлено, що притягнення парламентарів до кримінальної відповідальності без згоди Верховної Ради України, затримання чи арешту повністю

узгоджується з конституційними засадами їх діяльності як представників народу у найвищому законодавчому органі держави і відповідає міжнародно-правовій практиці.

З'ясовано, що депутатська недоторканність є гарантією діяльності не лише українських законодавців. Вона існує у більшості демократичних держав, закріплена в конституціях США, Німеччини, Франції, Італії, Японії, Росії та багатьох інших країн. І хоча, зміст і обсяг депутатського імунітету в різних країнах неоднакові, але ніде він, як правило, не має абсолютного характеру. Навпаки, загальносвітовою тенденцією у розвитку інституту депутатського імунітету є його поступове обмеження (у США конгресмен не може бути заарештований, якщо він перебуває на засіданні відповідної палати або прямує до палати чи повертається звідти, окрім випадків, які пов'язані із зрадою, тяжким кримінальним злочином чи порушенням громадського порядку (розділ 6 ст. 1 Конституції США); в Іспанії протягом строку дії мандата депутати та сенатори рівною мірою користуються імунітетом, їх можна затримати лише на місці вчинення злочину (ст. 71 Конституції Іспанії); відповідно до ст. 50 Конституції Японії члени обох палат, за винятком випадків, передбачених законом, не можуть бути заарештовані у період сесії парламенту, заарештовані ж до відкриття сесії на вимогу відповідної палати повинні звільнитися на період сесії).

Розділ 2 «Процесуальний порядок досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Початок досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України» досліджено правові та практичні питання відкриття кримінального провадження щодо народних депутатів.

Встановлено, що абз. 2 ч. 5 ст. 36 КПК України, яким встановлена заборона доручати здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення за підозрою народного депутата України іншим органам досудового розслідування, окрім НАБУ та ДБР, не узгоджується з положеннями абз. 1 ч. 5 ст. 36 КПК, які передбачають можливість доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, за винятком кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ. Тому, наведену норму, з огляду на предмет регулювання, варто розмістити у ст. 216 КПК України, що регламентує підслідність органів досудового розслідування.

У підрозділі 2.2 «Особливості повідомлення про підозру народним депутатам України» досліджено доктринальні підходи щодо змісту повідомлення особі про підозру, в тому числі народним депутатам України.

Констатовано, що основною умовою здійснення повідомлення про підозру стосовно народних депутатів, є наявність достатніх доказів. Процесуальне становище підозрюваного-народного депутата України необхідно розглядати відповідно до таких умов: поява підозрюваного у кримінальному провадженні з моменту повідомлення народному депутату про підозру відповідно до ст. 481 КПК України; письмова форма повідомлення з одночасним врученням пам'ятки про його процесуальні права та обов'язки одночасно в день його складання; забезпечення прав підозрюваного стороною обвинувачення та захисником під час досудового розслідування; можливість імперативного (примусового) забезпечення виконання підозрюваним покладених на нього обов'язків у кримінальному провадженні.

Підтримано наукову позицію щодо порядку здійснення повідомлення про підозру таким суб'єктам, який складається з двох етапів: 1) складання тексту повідомлення (ст. 277 КПК України); 2) безпосереднє вручення повідомлення та роз'яснення по суті (ст. 278 КПК України). Таке повідомлення має бути здійснене лише тією особою, яка його склала, і в жодному разі не може бути доручене іншій особі. В іншому разі у контексті доручення відповідно до ст. 36, 481 КПК України Генерального прокурора (виконувача обов'язків Генерального прокурора) або заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури щодо вручення іншим прокурором письмового повідомлення народному депутату України (ст. 480 КПК), право на яке прямо не передбачене кримінальним процесуальним законом, може розглядатися як мінімізація гарантій діяльності цих осіб.

У підрозділі 2.3 «Застосування заходів забезпечення кримінального провадження до народних депутатів України», розглянуто юридичні та фактичні підстави застосування таких заходів забезпечення кримінального провадження як виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід; тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; затримання особи; запобіжні заходи, що дозволило з'ясувати особливості їхньої реалізації щодо осіб, які користуються недоторканністю.

Наголошено, що загальною юридичною підставою застосування заходів забезпечення кримінального провадження є ухвала слідчого судді на основі погодженого клопотання на їх застосування з Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора). Винятки становлять окремі заходи забезпечення кримінального провадження, які можуть

застосовуватися і без ухвали слідчого судді, а саме: законне затримання та затримання уповноваженою службовою особою (ст. 207, 208 КПК України); тимчасове вилучення майна (ст. 168); виклик слідчим, прокурором (ст. 133).

На основі аналізу кримінальних проваджень, наведено аргументацію внесення змін і доповнень до КПК України стосовно удосконалення підстав затримання уповноваженою службовою особою (п. 2 ч. 1 ст. 208), а також надання повноважень слідчому за погодженням з Генеральним прокурором приймати рішення про обрання щодо підозрюваного запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання та особистої поруки (ч. 4 ст. 176). У разі вчинення народним депутатом України корупційного кримінального правопорушення запропоновано внести зміни до ч. 4 ст. 183 КПК України, зокрема: «4. Слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, враховуючи підстави та обставини, передбачені статтями 177 та 178 цього Кодексу, має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні: ...4) щодо тяжкого або особливо тяжкого корупційного правопорушення».

Доведено, що у випадку подання клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та одночасно клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу обов'язок щодо надання копій клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність затримання, встановлений ч. 2 ст. 184 КПК України, має бути виконано одразу ж після проведення такого затримання. Саме ж клопотання про застосування запобіжного заходу погоджене Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора) повинно перебувати у слідчого судді до моменту виконання ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу народного депутата України або до закінчення строку дії цієї ухвали.

Обґрунтовано необхідність ч. 2 ст. 482 КПК України доповнити положенням, згідно з яким у разі вчинення народним депутатом України тяжкого або особливо тяжкого злочину допускається проведення СРД без погодження з Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора) з метою запобігання вчиненню кримінального правопорушення, відвернення чи припинення його наслідків або забезпечення збереження доказів.

Розділ 3 «Процесуальний порядок збирання доказів у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Правова регламентація проведення слідчих (розшукових) дій за участю народних депутатів України» на підставі аналізу положень кримінального процесуального законодавства України та практики

його застосування встановлено недосконалість і невідповідність окремих норм з питань регламентації проведення СРД щодо цієї категорії осіб, що обумовлено складним характером їх юридичних підстав.

Доведено, що під заходами які передбачені ч. 2 ст. 482-2 КПК України, слід розуміти слідчі та інші процесуальні дії слідчого, прокурора, що обмежують права і свободи народного депутата, передбачені законодавством. Однак, необхідно враховувати, що обшук чи огляд має здійснюватися не будь-яких особистих речей і транспортних засобів народного депутата, а тільки тих, що були разом із ним під час вчинення кримінального правопорушення. Наголошено на закріплені права подання клопотань про проведення таких СРД стосовно народного депутата за Генеральним прокурором та його заступником, керівником регіональної прокуратури або його заступником.

Дисертантом встановлено типові порушення, які стають законною та обґрунтованою підставою для прийняття слідчим суддею рішення про відмову у задоволенні клопотання слідчого, прокурора про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, а також відсутність у ч. 2 ст. 235 КПК України серед обов'язкових вимог «підстав та мети його проведення». У зв'язку з чим запропоновано доповнити: ч. 3 ст. 234 КПК України наступним положенням: «Слідчий суддя, встановивши, що клопотання про обшук житла чи іншого володіння особи складено без додержання вимог, передбачених частиною другою та третьою цієї статті, повертає його особі, яка його подала, про що постановляє ухвалу»; ч. 2 ст. 235 КПК України: «7) підстави для проведення обшуку; 8) мета проведення обшуку».

У підрозділі 3.2 «Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо народних депутатів України» автором визначено недоліки в регулюванні дослідженого питання, а також їхні негативні наслідки для практичної реалізації НСРД щодо зазначеної категорії осіб.

Автором доведено, що положення ст. 482-2 КПК України застосовуються виключно у тих випадках, коли стороні обвинувачення достовірно відомо, що суб'єктом вчинення злочину є народний депутат України. У разі якщо особу не встановлено, але слідчий, прокурор у порядку, передбаченому гл. 21 КПК України, одержують від слідчого судді дозвіл на проведення відповідних НСРД (аудіо-, відео-контроль, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж тощо) чи приймають рішення про проведення контролю за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту для документування протиправної діяльності, після проведення яких встановлено суб'єкта вчинення – народного депутата України, то проведені стороною обвинувачення НСРД будуть визнаватися законними і такими, що не суперечать положенням ст. 482-2 КПК України, адже стороні

обвинувачення не було достовірно відомо, що таким суб'єктом буде народний депутат України й відповідний факт був лише встановлений під час провадження відповідних НСРД. Отже, результати цих НСРД можуть бути використані як докази для доказування у кримінальному провадженні.

Окремої уваги заслуговує пропозиція автора щодо уточнення положення п. 4 ч. 2 ст. 248 КПК України та викладення його у такій редакції: «наявні відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію. У випадку відсутності таких відомостей слідчий, прокурор зобов'язані зазначити у клопотанні достатні докази, що підтверджують неможливість отримання відомостей про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію».

Дисертація написана грамотною юридичною науковою мовою. Робота оформлена у відповідності до вимог, що ставляться до такого виду праць. Зміст автореферату повністю відповідає змісту дисертаційного дослідження. Комплексні дослідження кримінальних процесуальних питань відповідають науковій спеціальності, за якою здійснено дослідження.

Зауваження до дисертаційного дослідження. У цілому, відзначаючи логічність і послідовність побудови дослідження, його наукову новизну, обґрунтованість і аргументованість отриманих результатів, належний науковий рівень дисертаційного дослідження, потрібно звернути увагу на наявність певних положень, що викликають зауваження, або потребують додаткової аргументації, зокрема:

1. На с. 5 автореферату, дисертант формулює авторську позицію щодо процесуального порядку здійснення виклику слідчим, прокурором, судового виклику під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України. При цьому запропонована автором правова конструкція фактично збігається з позицією законодавця визначеною в межах чинного КПК (глава 11, розділ 2 КПК).

2. На с. 132 дисертаційного дослідження здобувачем аналізуються наслідки вручення письмового повідомлення про підозру народному депутату України іншими прокурорами, крім визначених законом (п. 2 ч. 1 ст. 481 КПК), а саме Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Наведену позицію дисертанта доцільно додатково аргументувати, адже чинний КПК не передбачає можливості вручення письмового повідомлення про підозру народному депутату України іншими прокурорами крім вищезгаданих, визначених в п. 2 ч. 1 ст. 481 КПК України.

3. На с. 182 дисертації автор досліджуючи особливості здійснення

окремих слідчих та інших процесуальних дій щодо народного депутата України наголошує: «...необхідно враховувати той факт, що обшук чи огляд має здійснюватися не будь-яких особистих речей і транспортних засобів народного депутата, а тільки тих, що були разом із ним під час вчинення злочину». Така позиція дисертанта щодо «звуження» предмету огляду та обшуку є дещо суперечливою та не в достатній мірі відповідає вимогам закону визначеним в ст. 482-2 КПК України, а тому потребує додаткового роз'яснення

У той же час, зазначені офіційним опонентом зауваження носять, головним чином, дискусійний характер, відображають власну наукову позицію, яка може не співпадати ані з позицією здобувача та його наукового керівника, ані з позицією членів спецради, й можуть слугувати підставою для наукової полеміки під час прилюдного захисту дисертації. При цьому, зазначені офіційним опонентом зауваження не впливають на загальну високу і позитивну оцінку дисертації.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Танривердієва Хазарі Муса-огли на тему «**Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України**», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами та доповненнями), а її автор **Танривердієв Хазарі Муса-огли** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент

начальник 3-го науково-дослідного відділу
науково-дослідної лабораторії проблем
правового та організаційного забезпечення
діяльності Міністерства Державного
науково-дослідного інституту МВС України
доктор юридичних наук, професор
Заслужений юрист України

Валентина ДРОЗД

Підпис *В. Дрозд* звернуто
Заслужений юрист України
Директор Інституту МВС України
Т.Р. Дрозд